

Naturkart for Ammerud

Hilde Friis
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Bli med - skogen langs Alna er rik og frodig! Hør fuglesangen og se heggen blomstre om våren! Eller stans ved en blomstereng!

Det meste av heftet handler om planter, men vi tar oss også tid til å se på sopp; fugler og andre dyr!

Hvitt langs elva når heggen blomstrer!

Strutseving folder ut vingene sine!

© Naturarkivet.no
Foto: Bård Bredeisen

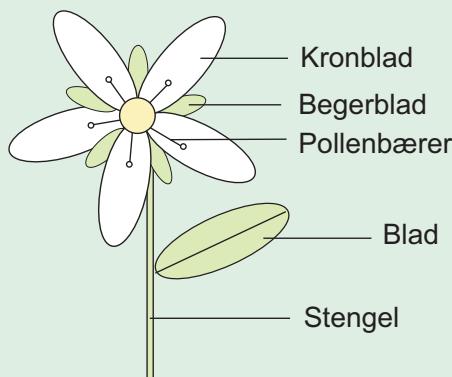
Spettmeisen har reiret sitt i hule trær!

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Innhold

Biologisk mangfold.....	3
Hva er et naturkart?.....	3
Hva er et vegetasjonskart?.....	3
Post 1 Hagemark-skog.....	4
Post 2 Dammen og gråselje-kratt.....	4
Post 3 Ugras.....	6
Post 4 Rik eng.....	7
Post 5 Gråor-skog.....	8
Post 6 Hagemark-skog.....	10
Post 7 Park.....	11
Post 8 Gråor-skog med ask.....	11
Post 9 Bergvegg med stort mangfold.....	12
Post 10 Kjuker.....	13
Post 11 Strandsump.....	13
Post 12 Furuskog med lav og lyng.....	14
Fugler i området.....	15
Vegetasjonskart med natursti.....	16
Andre dyr i området.....	17
Treslag i området.....	18

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! Rapporten til Egil Bendiksen og Vegar Bakkestuen om flora og vegetasjon har vært et solid bakgrunnsmateriale! Åshild Pedersens og Trude Starholms viltregisteringer har gjort det mulig å omtale såpass mange dyr fra området. Gjertrud Mortensen og hennes kolleger på Ammerud skole har kommet med nyttige innspill til den pedagogiske utformingen. Ann Kristin Ødegaard og Marthe Bratsvedal har vært gode kontaktpersoner i bydelen. Gjermund Andersen har deltatt i faglige diskusjoner, og har sammen med Laila Holmen og Jørgen Huse bidratt administrativt. Botanisk forening, Naturarkivet, Lutvann skole og Wikipedia, den frie encyklopedi, har stilt bilder til disposisjon. Vi takker også for finansiell støtte fra Friluftsetaten/Kultur- og idrettsetaten, Plankontoret i Groruddalen, Bydel Grorud og Fylkesmannen i Oslo og Akershus!

Foto: Hilde Friis (hvis ikke annen er nevnt)

Layout: Hilde Friis

© Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Ordforklaring

Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hann-blomster på noen planter. Hunn-blomster på andre.

Kilder

Bendiksen, E. & Bakkestuen, V. (2000) Flora og vegetasjon langs Alna og Tokerudbekken. Friluftsetatens rapportserie nr.: 1-2000.

Berg, G. A., (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.

Direktoratet for naturforvalting (undervisningssider): www.ungute.no

Fremstad (1997) Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.

Jonsson, B. & Semb-Johansson, A. (red.) (1992) Norges dyr. J.W. Cappelsens forlag a.s. 1992

Kummen, T. & Larsson, J. Y. (1990) Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.

Leknes, I.L. (2004) Skogen og livet i notid og fortid. Undervisningskompendium. Høgskolen i Sogn og Fjordane.

Lid, J. & Lid. D.T. (2005) Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget.

Lindbekk, B. (2000) Våre skogtrær. Omega forlag.

Mossberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.

Naturarkivet: www.naturarkivet.no

Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv: www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/index.htm

Norsk zoologisk forening: www.zoologi.no

Pedersen, Å.Ø. (2000) Viltet langs Alna og Tokerudbekken. Friluftsetatens rapportserie nr.: 2-2000.

Ryvarden, L. (red.) (1993) Norges planter. J.W. Cappelens Forlag.

SABIMA-seminar om ny lov for biologisk mangfold: **Professor Nils Chr. Stenseth**, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?

Stordal, J. (1977) Soppene i farger. H. Aschehoug & Co.

Tinggaard, K.A. (1982) Fuglene i farger. H. Aschehoug & Co.

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes i verden.

Forskerne blir stadig mer overbevist om at en av de største truslene mot naturen i dag er menneskers utbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til for at den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakten med hverandre og formere seg.

Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Fordi du betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i - det har vi lyst til å verne om!

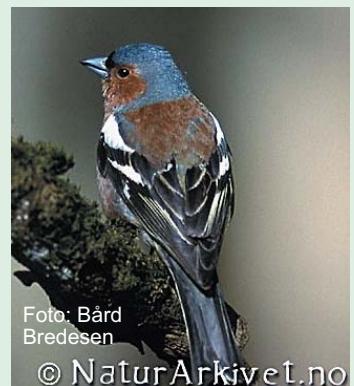

Foto: Bard Bredesen

© NaturArkivet.no

Hva er et naturkart?

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. I 2005/2006 er det laget naturkart i 6 bydeler i Oslo (Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, St. Hanshaugen og Stovner). Ytterligere naturkart påbegynnes i 2006. I utgangspunktet inneholder kart-heftene informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart**. På Grorud har vi i tillegg fått med informasjon om fugler og andre dyr.

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Kan det være noe system på **hvor** ulike typer skog finnes? Alle ville planter lever i konstant konkurransen med hverandre. De må konkurrere om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet vil vinne denne kampen. Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f. eks. vanntilgang, klima, snødekket, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hvilke planter som vokser hvor. Planter som har noenlunde samme krav til miljøet, og som samtidig er tilpasset hverandres tilstedeværelse, vil vokse på samme sted. De danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du kan finne igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan for eksempel fortelle deg hvor du finner blåbær!

Vegetasjon varierer, men ikke alltid etter skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser noe tydelig skille akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselig og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

Post 1 Hagemark-skog

Rundt gårdstun og gammel dyrket mark finner vi kulturpåvirket skog. Skogen ligner litt på granskog med lave urter, men det er som regel mest løvtrær her. I slike områder var det ofte dyr på beite. Derfor finnes det gjerne mange arter som tåler godt både beiting og tråkk. Hvor stort mangfold vi finner på skogbunnen varierer i forhold til f.eks. lys, varme og hvor næringsrik jorda er.
I hagemarkskogen **akkurat her** finner vi: Bjørk, hassel, rogn, hegg, selje og spisslønn. Kanskje du finner enda flere?

Gjøksyre *Oxalis acetosella*
5-10 cm. Flerårig. Jordstengel med lyse skjellblad. Hjerteformete blader. Kronblad hvite, av og til rosa eller lyst fiolette. Blomstrer mai-juni. Spiselig! Smaker syrlig! Prøv!

Trollbær *Actaea spicata* 30-60 cm. Flerårig. Nedre blad store, tre ganger delte. Hvite firetalls-blomster i klase. Disse har mange sprikende støvbærere. Giftig, men i små doser har den blitt brukt i folkemedisin.

Liljekonvall *Convallaria majalis*
10-25 cm. Blad blankt grønne, avlange og langskiftete. Skaft fra jordstengelen med en ensidig klase av hvite klokkeblomster. Blomster velluktende. Bær røde. Giftig. Blomstrer mai-juni.

Kratthumleblom
Geum urbanum

30-70 cm. Stengel med sprikende greiner og myke, hvite hår. Stengelblad trekoblede med store øreblad. Kronblad gule. Kronen ca. 1 cm bred. Blomstrer juni-september. Deler av rota har blitt brukt som erstatning for kryddernellik.

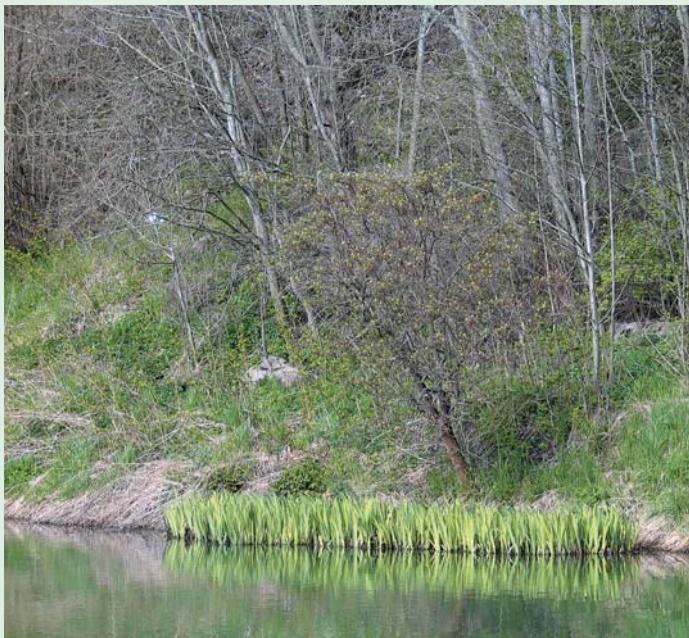
Post 2 Dammen og Gråselje-kratt

Dammen. Her er elva demmet opp for å kunne utnytte vannkraften. Før Shoddyfabrikken kom ble denne kraften benyttet til kvern og sagbruk. I dammen møter vi ofte på stokkender og andre fugler.

Linerle *Motacilla alba*. Lengde fra nebbet og ut til ytterste halefjærtupp er 18-20 cm. Fargemønsteret er typisk. Fuglen vipper i et sett med halen. Den flyr i store buer. Har du hørt den lokke *sivit sivit*?

Stokkand *Anas platyrhynchos* 57 cm lang. Vanlig ved vann fra kysten til fjellet over det meste av landet. En del trekker til De britiske øyer og Kontinentet, mange overvintrer langs kysten. Stokkender dykker vanligvis ikke etter maten. I stedet siler den mat ut fra vannet mens den svømmer omkring.

etter regnvær. Frosken gyter (mange individer sammen) i smådammer, tjern eller i større vann i april-mai. Sangen kan høres midt på dagen eller fra skumring og utover natta. Den består av et knurrende, snorkende eller rullende «rrruuo» (bass) når flere hanner synger sammen. Lyden kan minne om lyden fra ei motorsag. Selv om lyden er nokså svak, kan den høres på 50 m avstand. Larvene omdannes til frosker i juli-oktober.

Foto: Egil Michaelsen

Sverdlilje *Iris pseudacorus* 40-100 cm høy. Bladene er lange og ca. 3 cm brede. Syns du de ligner på et sverd? Vanlig på våt, nokså næringsrik jord. Sjø- og bekkekanter, myr, grøfter og tjern. Blomstrer i juni-juli.

Foto: Lutvann skole

Foto: Lutvann skole

Foto: Lutvann skole

(Vanlig) frosk *Rana temporaria* vanligvis 7-8 cm (kan bli 10 cm). Fargen er svært variabel, avhengig av oppvekstområde og levested. Vanligvis er den brun eller olivenbrun med mørke mønstre. Om våren får hannene i tillegg et svakt blåskjær. Vanligvis er buken marmorert og snutepartiet nokså butt. Frosken har kraftige bakbein og beveger seg ved lange hopp. Den treffes helst i nærheten av vann eller fuktige grøfter. Den er oftest framme etter mørkets frambrudd eller

etter regnvær. Frosken gyter (mange individer sammen) i smådammer, tjern eller i større vann i april-mai. Sangen kan høres midt på dagen eller fra skumring og utover natta. Den består av et knurrende, snorkende eller rullende «rrruuo» (bass) når flere hanner synger sammen. Lyden kan minne om lyden fra ei motorsag. Selv om lyden er nokså svak, kan den høres på 50 m avstand. Larvene omdannes til frosker i juli-oktober.

Gråseljekratt. Ser du gråseljekrattet som står i vannkanten og et stykke ut i vannet? Gråseljekratt domineres av gråselje. Hvilke mindre planter som vokser her varierer. Denne vegetasjonstypen finner vi typisk langs innsjøer og elver. Den vokser gjerne i næringsrik eller middels næringsrik jord.

Gråselje *Salix cinerea* 1-4 m. Store busker eller av og til trær opp til 10 m. Blad mykt gråhåret. Årets kvister er grålodne, fjarårets lodne. Blad 5-10 cm lange. Vokser på fuktige steder. Blomstrer april-mai. Vanskelig å skille fra selje!

Flaskestarr *Carex rostrata* 30-120 cm. Strå tykke og slette. Blad blågrønne, stive og renneformete. Grønngul eller gul frukt, 5 mm lang. Men hva har den med flasker å gjøre?

Bladfargen ligner litt på fargen på en grønn flaske, gjør den ikke?

Post 3 Ugrassamfunn

Denne typen vegetasjon finner vi på jordfyllinger og ellers på steder der jorda nylig har vært gravd opp. De plantene som vokser her er gjerne slike som klarer å spire raskt og utnytte at området ikke har andre planter enda. Får et slikt område stå i fred en stund, uten at det graves opp eller fylles på med ny jord, vil vi få inn andre planter. Da er det planter som klarer seg bra på tross av konkurransen som vil overta. Typiske arter i ugrasvegetasjon er burrot, åkertistel, stornesle og geitrams.

Stornesle *Urtica dioica* 50-100 cm. Blad motsatte og tannete, dobbelt så lange som bladstilken. Med eller nærmest uten brennhår. Blomsterknippet er lengre enn bladstilken. Særbu. Blomstrar i juli-august. Vokser på næringsrik jord. Unge skudd kan kokkes og gir nydelig suppe. Lag suppe, men ikke brenn deg!

Kjempebjørnekjeks *Heracleum mantegazzianum* 2-4 m høy. Stengel inntil 10 cm tykk. Bladene er meterlange, en-flere ganger finnet eller koplet. De har spisse fliker. Skjermen er litt hvelvet, 30-50 cm bred. Kronbladene er snøhvite og 8-10 cm lange. Frukten er 9-14 mm lang. Planten ble innført som prydblante, men er i ferd med å spre seg ut i naturen i stort omfang! Denne vokser, kan svært lite annet vokse. Det vekker bekymring at vi ikke vet hvor stor invasjonen av denne arten vil bli.

Plantesaften til kjempebjørneskjeks er giftig, og sprut av plantesaft kan gi skader på synet. Dessuten inneholder plantesafta en gift som gjør huden ekstremt følsom for lys. Ved sol på huden kan vanlig solstråling derfor gi brannskader. Friluftsetaten bekjemper denne planten. Finnes den der enda?

Har du sett den andre steder? Meld fra til Friluftsetaten:
<http://www.friluftsetaten.oslo.kommune.no>

Ullborre *Arctium tomentosum* Ser du det ullaktige spindelet på borrene? Det har gitt den navnet sitt. Blad-

stilkene til borer har blitt brukt til suppe eller kokt som grønnsak i Sverige. Den smaker nesten som asparges!

Post 4 Rik eng

På østsida av Alna og turveien har store deler av de åpne jordene fått ligge uforstyrret. Husdyr beitet her fram til ca. 1960. I de nærmeste årene etter at beitet opphørte, var det en typisk fase med fargesprakende blomstereng. Det var store mengder av prestekrage, blåklokke, engsoleie og rødkløver. Nå er det lenge siden det ble beitet her. Derfor er det andre arter som har overtatt. Nå domineres enga av ulike arter av gress. Men noen av plante-artene fra den fargesprakende blomsterperioden finnes her fortsatt. Kanskje klarer du å finne firkløver?

Hundekjeks *Anthriscus sylvestris* 50-150 cm. Flerårig. Stengelen er furet og har stive hår. Kronblad hvite. 6-7 mm lange, blankt brunsvarte frukter. Blomstrer i juni-juli.

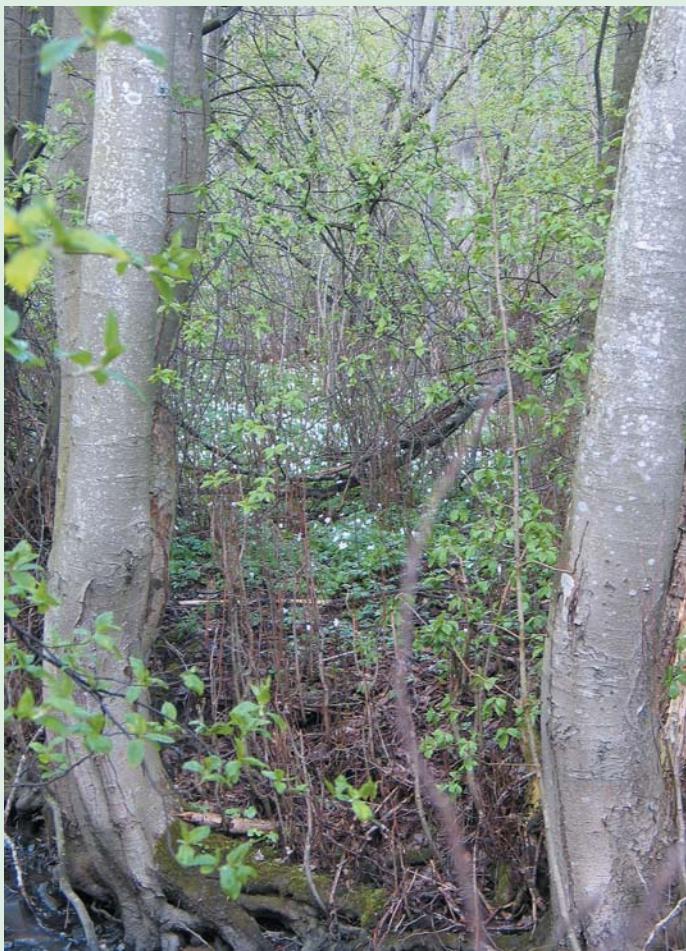

Skogstorkenebb *Geranium sylvaticum* 15-60 cm. Stengel rund og litt kjertel-håret. Blad dypt fliket med brede, kortspisse fliker. Blomster 2,5-3 cm brede, rødfiolette og lyse i midten. Stoffer fra denne kan brukes i hudkremer for å lege sår. Blomstrer i juni-juli.

Engreverumpe *Alopecurus pratensis* Har du tenkt at gress var gress og at det var likt alt sammen? Visste du at det finnes 160 forskjellige arter gress i Norge? Engreverumpe er en av disse. Den er 50-120 cm. Vanlig på frisk- fuktig kulturjord. Flerårig. Blomstrer i mai-juni.

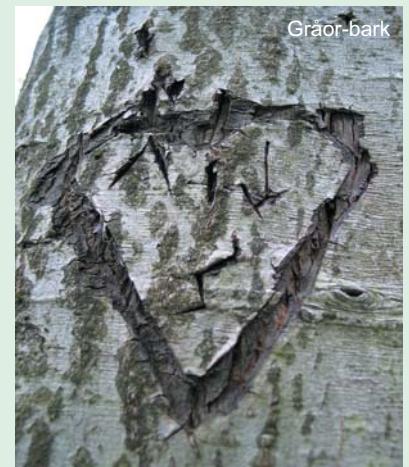
Post 5 Gråor-skog

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister korthårete. Blad matte, sagtannet, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler. Sambu. Or gir ikke bismak på mat den kommer i kontakt med. Derfor har den blitt brukt til å lage kjøkken-redskaper.

Denne vegetasjonstypen finner vi gjerne langs elver og bekker der jorda ofte utsettes for flom. Gråorskogen er frodig. Gråor og hegg er de vanligste treslagene. Rips er en typisk busk. Struseving, bekkeblom og hvitveis er arter vi ofte finner i denne skogen. Gråor og hegg er typiske treslag.

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettforma eller avlange, fint kvasstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase. Har du sett hvor fin den er når den blomstrer?

Strutseving *Matteuccia struthiopteris* (bregne) 70-

150 cm. Store tuer med
kortskafte, lysegrønne og finlodne
blad. Disse smalner nedover, men har
sin fulle bredde nesten oppe ved den
korte spissen. Sporehus sitter på egne
blad som står gjennom vinteren.

Villrips *Ribes spicatum* 1-1,5 m. Blomstrer i mai-juni. Bær i august.
Ganske vanlig på frisk- fuktig jord. Vokser i skoger, på bekkekanter og
strender. Bladet består av 3-5 lapper. Den midtre er oftest kortere enn den er
bred. Liker du ripssaft? Den har blitt brukt som middel mot feber!

Orerørsopp *Gyrodon lividus* Denne soppen er sjeldent. Den vokser ikke
akkurat her, men vi finner den i området. Finner du den så la den stå!

Post 6 Hagemark-skog

Kjenner du igjen skogstypen fra post 1? Eller i hvertfall navnet? Det er ikke så mange fine blomsterplanter her som i den første hagemark-skogen. Det er flere typer hagemark-skog. Denne er ikke så rik som den første vi så! Dette området var helt åpent gjennom 1960-tallet. Deler av området var fortsatt åpent også inn på 1980-tallet, men selje har siden etablert seg der også.

I skogen **akkurat her** finnes: selje, bjørk, spisslønn, gråor, ask, rogn, osp, hegg og alm.

Selje *Salix caprea*

Små til store trær, 3-15 m. Blad 5-10 cm lange, eliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Selje er særbu. Du kan lage seljefløyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren!

Bringebær *Rubus idaeus* Trekobla blad. Småblad tilspissede, hvite under. Kronblad opprette, små og smale, hvite. Røde bær.

se på geitramsen hvor langt vi har kommet på sommeren!
Blomstrer i juli-august.

Marikåpe *Alchemilla sp.* Flerårige urter. Bladene som vokser fra plantens grunn er hånd-lappete til dypt hånd-flikete. Bladene er ganske store. Blomstene er mye mindre. De er grønngule. Det fins flere forskjellige marikåpe-arter. Det kan være vanskelig å skille disse fra hverandre. Enkelte arter av marikåpe er kulturbetingte. Disse finner vi bare der det har vært slått eller beita.

Post 7 Park

Hvorfor vokser det så få trær her? Kan ikke trær vokse alle steder? MEN her er det park. Her er det mennesker som har bestemt hva som skal vokse. De har laget gressplen og slår den jevnlig. Men det vokser ikke bare gress her heller - LITT mangfold blir det plass til allikevel.

Engrapp *Poa pratensis* Vi skrev på post 3 at det var så mye som 60 ulike arter av gress i Norge. Engreverumpe var en. Engrapp er en annen. Den er 10-100 cm. Vokser i matter eller grisne tuer. Toppen er trekantet og har rue greiner.

Engsoleie *Ranunculus acris* 5-75 cm Liker du smør? Engsoleie kalles ofte for smørblomst. Den er fint strihåret med beger som ser litt flatttrykt ut. Varierende. Det blir mye mer av denne når en eng slås. Blomstrer i juni-september.

Groblad *Plantago major* 5-30 cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er omtrent like langt som akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for "hvite manns fotspor".

Post 8 Gråor-skog med ask

Denne skogen likner på gråorskog som vi så ved post 5. Hvorfor skiller vi den ut da? For her er det litt mer næringsrik grunn. Dermed er det også litt flere planter som kan vokse her. Vi finner det vi kaller edle løvtrær slik som ask. Vi finner også litt flere arter på skogbunnen.

Tyrihjelm *Aconitum lycoctonum* 1-2 m. Stengel grov, dunhåret. Store blad med 5-7 dype fliker. Blåfiolette, hjelmlignende blomster i lang klase. Blomstrer i juli-august. Giftig!

Enghumleblom *Geum rivale* 20-40 cm. Mykhåret.

Stengelblad er trekoplet med små øreblad. Begerblad rødbrune, spisse. Blomstrer halvåpen. Kronblad lyst brunrøde. Det blir mindre av denne når en eng slås. Blomstrer mai-juli.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15-20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3-6 par finner. Blomster små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Frukten er en flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du at den sprer seg?

Hvitveis *Anemone nemorosa* 10-30 cm. Kan vokse mange steder, blant annet her. Krypende jordstengel. Tre langskiftete stengelblad, dypt treflikete eller tredelte. Blomsten ofte rødfiolett eller blålig. Pollenknapper gule. Blomstrer april-juni.

Mjødurt *Filipendula ulmaria* 50-100 cm høy. Sterk lukt. Blad oftest hvitfiltete under. Nedre blad med 3-5 par store sidefinner og en litt større, oftest trefliket endefinne. Små gulhvite blomster. Blomstrer i juni-juli.

Foto: Egil Bendiksen

Post 9 Bergvegg med stort mangfold

Her står vi ved det eneste større bergveggspartiet langs elva. Berggrunnen er basalt. Det er denne typen stein som brukes i Huken pukkverk. Lenger nede langs elva er berggrunnen granitt. Den loddrette veggen her har en høyde-forskjell på ca. 15 m. På små hyller vokser det særlig stankstorkenebb og sisselrot. Vi finner også noe svaleurt. Skogen foran hindrer at sola stråler rett på. Derfor blir det ganske fuktig her. Det er mye av mosen flettemose. Fordi basalt er en næringsrik bergart er det i tillegg en god del moser som trenger mye næring. Eksempler på dette er vriemose og hårstjernemose.

Svaleurt *Chelidonium majus* 30-60 cm. Flerårig. Stengelen er langhåret. Oransjefarget melkesaft. Blad fjærdelte. Blomster med to kortvarige kronblad. Frukten er en kapsel. Frøene har et lite vedheng som spises av maur. Når vedhenget er spist, hives frøet til side og planten får et nytt vokested. Giftig. Blomstrer i mai-august.

Stankstorkenebb *Geranium robertianum* Stinker! Kjenner du det? Planten er 15-40 cm. Blomstrer fra mai til september. Vanlig på nitrogenrik og middels fuktig jord. Vokser på berg, i steinete løvskog, murer, kratt og brannfelt.

Foto: Jan Wesenberg

Flettemose *Hypnum cupressiforme* er en mose. Den ser ut som flettet hår i miniartyr, syns du ikke? Den vokser i tett sammenfiltrete matter.

Sisselrot *Polypodium vulgare* Blad nesten hele med avrundete spisser. Jordstengelen smaker lakris!

Post 10 Kjuker

Nedbryterne i naturen har den viktige oppgaven med å få næringsstoffer og mineraler tilbake til jorda. Sopp og bakterier er eksempler på nedbrytere. Sopp som har det vi kaller porer på undersiden kalles kjuker. Kjuker vokser på trær. Se om du kan finne et dødt tre med kjuker. Ikke brekk dem av! De er bosted for en rekke biller og andre insekter. Når det er mye kjuker i et område, blir det mye insekter. Da blir det også mye fugler som lever av insektene. Derfor brukes funn av spesielle kjuker for å vurdere skogens naturverdi. Slike faglige vurderinger kan føre til at et område vernes.

farge? På oversiden av fiolkjukke vokser det gjerne en alge. Derfor er den grønn oppå. Tenk så rart det må være å være en sånn liten alge!

Rødrandkjukke *Fomitopsis pinicola* Fruktlegemene (den delen av soppen vi kan se) er harde som tre og har form som en hov: 10-40 cm bred, 4-10 cm tykk. Ytterst har den en rødbrun rand. Pore-laget (undersiden) er gulhvitt til svovelgult og lukter syrlig.

Knuskkjuke *Fomes fomentarius*.

Fruktlegemene (det vi ser av soppen) er treharde, hov-formede, 15-30 cm nederst og 10-20 cm tykke. Oversiden først leirbrun, senere glinsende sølvgrå. Porelaget (undersiden) først gråhvitt, senere mørkere gråbrunt. Soppen er uspiselig. Fra soppens kjerne får man "knusk". Det er et lett-antennelig materiale som har vært brukt siden steinalderen til å fange opp gnistene ved ildslagning. Vokser typisk på bjørk.

Fiolkjukke *Trichaptum abietinum*

Syns du fargen på undersiden minner om fiolens

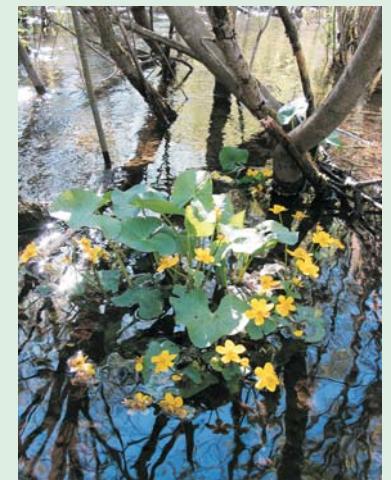
Post 11 Strandsump

Åpen til tett, ofte ganske høyvokst skog. Ulike pil-, vier- og selje-arter. Nede langs bakken er vegetasjonen åpen om våren. Om sommeren er den tett av arter som trenger mye nitrogen i jorda for å vokse. Plantene som skal vokse her må tåle å bli oversvømmet jevnlig. Hadde du klart det?

Bekkeblom *Caltha palustris* 10-40 cm.

Bladplater 5-8 cm brede, blankt mørke grønne. Blomster 2-5 cm brede, mørkegule. Frøet er laget slik at det lett skal kunne spre seg med vann. Blomstrar mai-juni. Vanlig på våt, næringsrik jord. Ser du at den klarer å vokse selv om den delvis er dekket av vann?

Post 12 Furuskog med lav og lyng

I denne skogen står trærne ofte spredt. Det gjør at det blir mye lys. Ved siden av furu finner vi ofte osp, rogn, gran, bjørk og selje. Vi finner gjerne denne vegetasjonstypen på knauser og åsrygger med tynt jordlag. Der er det tørt og næringsfattig. Skogen vokser seint. På skogbunnen finner vi typisk: Røsslyng og krekling, ulike arter av lav samt sigdomser.

Hann-blomst

Hunn-blomst

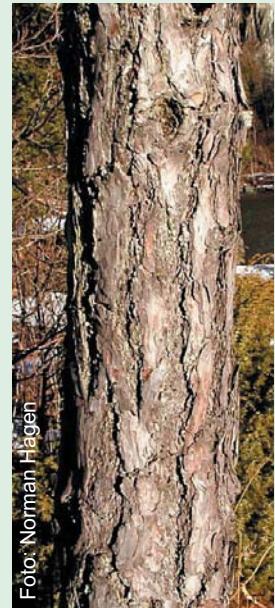

Foto: Norman Hagen

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Sambu. Det har røde hunn-blomster, som senere blir til kongler, og gule hannblomster. Blomstrer i mai-juni.

Røsslyng *Calluna vulgaris* 10-30 cm. Små, nålformete blader i fire rader. Beger rødfiolett og større enn kronen. Blomstrer i august-september. Te av røsslyng har blitt brukt som sovemedisin.

Foto: Norman Hagen

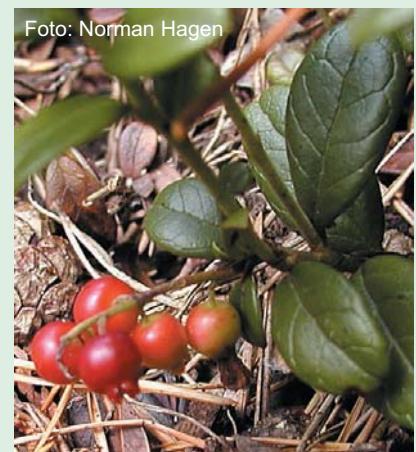

Foto: Norman Hagen

Tyttebær *Vaccinium vitis-idaea* 5-15 cm. Tyttebær er en art vi også ofte finner i denne typen skog. Bladene er vintergrønne, blanke og tykke med nedbøyd kant. Undersiden er lysere og prikkete (kjertler). Blomstrer i mai-juni. Frukt i august-september. Smak da vel! Eller ta den med hjem og lag syltetøy - til pannekaker for eksempel!

Maurtue

”Liten? Jeg? Jeg fyller meg selv fra topp til tå – fra øverst til nederst – fra innerst til ytterst. Er du større enn deg selv, kanskje?” (fritt etter Inger Hagerup). Mauren er et insekt. Alle insekter har seks bein. Mauren bygger tuer av barnåler i skogen. De fleste maurene i en maurtue er små arbeidere, men det er også dronninger og hannmaur. På en varm dag når sola steker i juni kan du se mange ganske store maur med vinger. Det er dronningene og hannmaurene som er ute og svermer. Mauren holder små bladlus som ”husdyr”. Bladlusene melkes for å få sukker.

Fugler i området

Grønnfink *Carduelis chloris* Lengden fra nebbispissen til lengste halefjær er 15-18 cm. Fuglen er omtrent like stor som gråspurv. Helhetsinntrykket er gulgrønt. Den ruger i lavlandet og opp til Senja i Troms. I september-oktober drar mange ut av landet og vender tilbake i mars-april. Men en del blir også igjen.

Bokfink *Fringilla coelebs* 16-17 cm. Vanlig over hele landet nord til nordre del av Nordland. Trekkfugl. Kommer om våren i mars-april. Hannene kommer som regel først. Drar om høsten i september-oktober. Ungene får nesten bare insekter. De voksne spiser mest planter, frø og bær.

Kjøttmeis *Parus major* 14-17 cm lang. Stor som en spurv. Fargene er typiske. Vårsangen er tsit-sida, tsit-si-da, eller tittify-tittify-tittify. Vanlig over hele landet unntatt på kysten av Troms og Finnmark. Kjøttmeisen overvintrer stort sett i Norge, men en del drar ut av landet i september-oktober.

Flere arter av fugl
er sett på nedre Grorud. Kanskje du klarer å finne noen av disse? Eller til og med enda flere fuglearter? Blåmeis, bydue, bøkesanger, fuglekonge, gråfluesnapper, gråspurv, gulsanger, hagesanger, linerle, løvsanger, låvesanger, munk, nøtteskrike, pilfink, ringdue, rødstrupe, rødvingetrost, sildemåke, skjære, stillits, stokkand og tornsanger.

Spettmeis *Sitta europaea*
Total lengde 15-16 cm.
Omtrent så stor som en spurv, men med kort hale.
Fargene er typiske. Loper like godt nedover som oppover stammen. Ganske vanlig at den ruger i løvskog på Østlandet.
Finnes også i andre deler av landet. Reiret legges i hule trær, av og til i rugekasser eller hull i mur.
De fleste spettmeisene er standfugler. Det vil si at de ikke trekker til varmere steder om vinteren. Om vinteren kan den streife en del sammen med meisene.

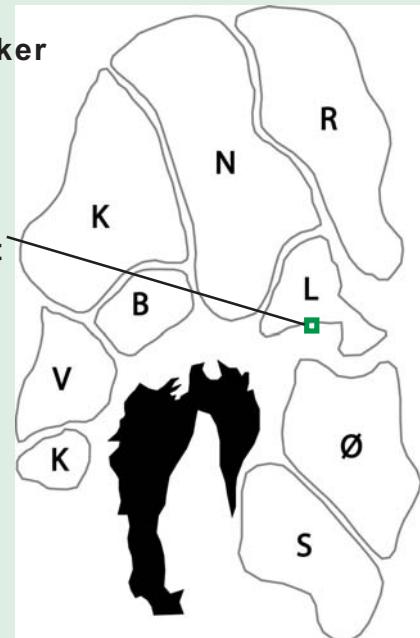
Hettemåke *Larus ridibundus* "Jeg hater måker!" Kjenner du sangen til Odd Børretzen? Denne måken er 36-38 cm lang. Den sjokoladebrune hetten er typisk i vår-drakten. Når den flyr sees en tydelig ren, hvit kant på forsiden av vingen.

Vegetasjonskart med natursti

Kodene (A2, B2 osv.) er standard-koder for vegetasjonstyper. Noen forenklinger er gjort.

Oslos
bymarker

- Natursti-poster og mellomstopp
 - Natursti - framkommelig med rullestol/ barnevogn
 - Natursti - ikke framkommelig med rullestol/ barnevogn

Vegetasjonstyper

- A2 Furuskog med lav og lyng
 - C2 Granskog med lave urter
 - E1 Alm-lindeskog
 - E2a Gråseljekratt
 - E3 Gråør-skog
 - E4 Hagemark-skog
 - F2c Bergvegg (baserik)
 - F3 Bergknaus (ikke baserik)
 - G12c Rik mjødurtseng
 - O3g Strand-sump
 - PL Plen/ Park
 - R4 Rik eng
 - R4/E4 Rik eng/ hagemark-skog
 - R4/R5 Rik eng/ ugrassamfunn
 - R5 Ugras-samfunn
 - Bane
 - F Fylling laget av mennesker

Tegnforklaring

- Kote
 - - - Sti/ turvei
 - Vei
 - Bygninger
 - Vann
 - Elv/ bekk

Målestokk: 50 0 50 100 meter

Andre dyr i området

Foto: Roar Solheim

Flaggermus *Chiroptera* er et pattedyr. Nesten en fjerdedel av alle kjente nålevende pattedyraarter er flaggermus, rundt 950 arter er beskrevet (og nye arter beskrives stadig). Fra Norge kjenner vi til 12 arter. På nedre Grorud er det registrert nordflaggermus og skjegg/brandtflaggermus. Mer om flaggermus finner du på zoologisk forenings nettside: zoologi.no

Foto: Wikipedia.no

Grankongler

Grantrees røde blomster blir til lange kongler. Noen ganger når vi går i skogen finner vi grankongler som er spist på. Ulike dyr spiser forskjellig. Når vi finner en kongle i skogen kan vi finne ut hvilket dyr som har vært der. Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn etter frøet under hvert kongleskjell. Derfor er det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken når en hakkespett har vært der.

Spist av spett

Spist av ekorn

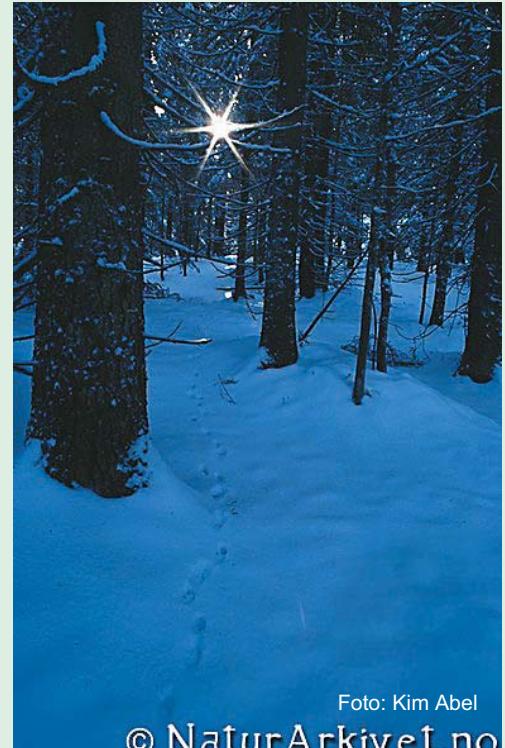

Foto: Kim Abel

Hvor er alle dyrene når vi ikke ser dem? Det bor vel flere dyr i skogen enn de vi vanligvis ser når vi er på tur? For å oppdage dyr i skogen må vi gå ganske forsiktig og gjerne på andre steder enn der alle andre går. Men vi kan se spor etter dyrene. De krysser gjerne stien om natten eller på en tid av døgnet hvor det er få folk der. **Se revesporene her!** Har du sett slike? Kanskje du kan finne ut hva slags dyr som har krysset stien når du selv er på tur?

Grevling *Meles meles* er meget tilpasningsdyktig og trives godt i kulturlandskapet, i byer og hager. Den er en alteter og spiser både dyrisk føde og plantekost. Hiet finnes i tørre sand- og jordbakker med gode muligheter for skjul, i hager eller under bygninger.

Fleire dyre-arter

er sett på nedre Grorud. Kanskje du klarer å finne noen av disse? Eller til og med enda flere?
Rødrev, vånd, ekorn, snegler, elvemusling og mange ulike insekter.

Foto: Kim Abel

Ørret *Salmo trutta* Du kan fiske ørret i Alnaelva. Ørreten lever av bunndyr, dyreprankton, overflateinsekter og småfisk. Lever i bekker, elver, innsjøer og i havet langs kysten.

Treslag i området

I tillegg til treslagene som er beskrevet her, fins det noen fremmede treslag i området. Slike står det mer om i naturkart for St. Hanshaugen: www.noa.no

Alm *Ulmus glabra* Blad sagtannet, sterkt rue av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Knappene er spisse og har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøvet og vind-spredd. Har blitt brukt både til barkebrød og til å lage ski.

Gran *Picea abies* Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Morell *Prunus avium* Blad spisse, sag-tannete, dunhårete under. Store purpur-fargete kjertler øverst på bladskaftet. Blomstrer etter løvsprett. Blomster hvite. Liker du moreller?

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15-20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinnet med 3-6 par finner. Blomster små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du den sprer seg?

Gråor *Alnus incana* Se post 5!

Rogn *Sorbus aucuparia* 3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvide blomster. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgélé eller rognebærgrot. Rogn, selje og osp er elgens favoritt mat.

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7-20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Foto: Norman Hagen

Hegg
Prunus padus
Se post 5!

Spisslønn *Acer platanoides*

Stort tre, opp til 10-20 m. Blad håndfliket.

Frukten har vinger og er fin å sette på nesen!

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2-4 år i Sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Sambu.

Lind *Tilia cordata* Stort tre opp til 20-30 m. Myke hjerte-formete blader. Blomsterstand med 4-15 blomster. Lind er løs i veden og lett og arbeide med. Derfor er den mye benyttet til treskjæring.

Selje *Salix caprea* Se post 6!

Osp *Populus tremula* Høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med buktende kant. Har du sett hvordan bladene skjelver? Veden brukes til å lage fyrstikker.

Fleire treslag?

Det finnes i hvert fall også: platanlønn, weimouturu, svartpoppel, blodlønn, edelgran og eple. En del av disse står omtalt i Naturkart for St. Hanshaugen.

Foto: Norman Hagen